

ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ ¹

Τὴν ἐγνώρισα ὡς ἄλλην νύμφην λευκὴν καὶ ὠραίαν, ἀπλου-
μένην νωχελῶς παρὰ τὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ κατάστένου τῆς τοῦ
μαρικοῦ.

Ἐμεθύσθην ὡς ὑπὸ γοητείας, ἐδυθίσθην εἰς πλάνην καὶ ἐνό-
μισα, ὅτι ἐνωτιζόμεν τῶν γειτόνων Σειρήνων, ψιθυρίζουσῶν εἰς τὰ
ῥατά μου ἄτματα γοητευτικά, γλυκεῖς μύθους τῶν ἀρχαίων χρόνων,
ὠραίας διηγήσεις ἱστορίας παρελθούσης.

Οὐ μακρὰν. μοι ἔλεγον αἱ Σειρήνες, ἔκειτο παρὰ τὰς ἀκτὰς
τῆς αὐτῆς εὐδαίμονος Σικελίας ἡ περὶ τῆς Ἀρέθουσα, ἡ νύμφη,
ἣν κατεδίωξεν ἕως ἐκεῖ, ρεύσας ὑποδρύχιος ἐκ τῆς Ἡλείας καὶ
ὑπὸ ἔρωτος φλεγόμενος, ὁ Ἄλφειός, χωρὶς τὰ νάματά του νά-
ναμιγθῶσι πρὸς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης.

Δὲν ἔφευγεν ἡ κόρη εἰς ξέντην γῆν, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ
δυσέρωτος ποτάμιου θεοῦ. Ἡ Σικελία ἦτο συμπλήρωσις τῆς ἀρ-
χαίας Ἑλλάδος καὶ ὑπέρθεν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ἰητίου, οὐ τὸ ὄνομα
ἀνακαλεῖ τὴν βίαιαν διάσπασιν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς
ἠπείρου. μέχρι τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Κύμης ἐξετείνετο πο-
λυάνθρωπος, πλούσιος, εὐτυχῆς. πεπολιτισμένος, λογοτεχνῶν καὶ
καλλιτεχνῶν ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

Οἱ μῦθοι τῶν Φοινίκων ναυτῶν, τῶν ἐνωρὶς ἐγκαταστα-
θέντων ἐν Σικελίᾳ ἡ πλουτιζομένων ἐκ τῶν πλόων πρὸς τὴν
πλουσίαν καὶ εὐφορον νήσον, περὶ θαλασσίων κινδύνων καὶ ἐπι-
φόρων τεράτων δὲν ἐπτόησαν τοὺς τολμηροὺς ἐξ Ἑλλάδος ἀποί-
κους. Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι, Κορίνθιοι καὶ Μεγαρεῖς, Ρόδιοι καὶ
ἄλλοι Μικρασιαῖται ἔκτισαν ἐπὶ τῆς σικελικῆς γῆς εὐδαίμονας

1. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ Παρνασσῶ τῇ 28 Δε-
κεμβρίου 1908. Τοῦ λόγου τούτου ὁ πρόλογος καὶ ὁ ἐπίλογός ἐδημοσιεύθη-
σαν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἐστία» τῆς 29 Δεκεμβρίου 1908 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν
«Τὸ χάσμα π' ἀνοίξε ὁ σεισμὸς».

πόλεις. Ἡ Νάξος καὶ αἱ Συράκουσαι, οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη, τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Γέλα, ὁ Ἀκράγας καὶ ἡ Ἰμέρα, ὁ Σελινοῦς καὶ τὸ Ταυρομένιον ἠμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλας ἐπὶ ἀκμῇ καὶ πλούτῳ καὶ παιδεύσει.

Οἱ ἐπιχώριοι Σικανοὶ καὶ Σικελοὶ ὑποχωροῦσιν εἰς τὸ ἀνώτερον πνεῦμα, εἰς τὸν ὑπέροχον πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἱ Φοίνικες ἀποικοὶ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν Καρχηδόνιοι περιερίζονται εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς νήσου τὴν ἀντικρύζουσαν τὴν Καρχηδόνα. Καὶ δὲν παύει μὲν ὁ ἀγὼν, ἀλλ' εἶνε ἀγὼν στεφόμενος ὡς τὸ πλεῖστον ὑπὸ νικῶν ἑλληνικῶν. Εἰς θεοὺς ἑλληνικοὺς κτίζονται ναοὶ περικαλλεῖς, σοφὰ θέσμια Ἑλλήνων νομοθετῶν εἰσάγουσιν εἰς τὰς πόλεις τὴν εὐνομίαν· ἐν θεάτροις ἑλληνικοῖς διδάσκονται αἱ πρῶται κωμῳδαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ τὰ δράματα Ἀθηναίων τραγωδῶν· τύραννοι μεγαλοπρεπεῖς, φιλόμουσοι καὶ ἵπποτρόφοι προστατεύουσι τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, νικῶσι τοὺς Καρχηδόνιους, βλέπουσι στεφανούμενα τὰ τέθριππά των ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ Ὀλυμπίᾳ, ἣν κοσμοῦσιν, ὡς καὶ τοὺς Δελφοὺς, οἱ φιλόκαλοι θησαυροὶ οἱ ἐγκλείοντες εἰς τοὺς κοινούς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀναθήματα τῶν σικελιωτικῶν πόλεων· ἀθληταὶ καλλίμορφοι τῶν πανελληνίων ἀγώνων ὑμνοῦνται ὑπὸ τῶν μεγαλωνυμωτάτων ποιητῶν τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Ὁ Εὐμόλπος ψάλλει ἐν Συρακούσαις τὴν Τιτανομαχίαν, ὁ Κίναϊθος ῥαψῶδει τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ὁ Ἰμεραῖος Στησίχορος στίγει κυκλίους χοροὺς ψάλλοντας ἐν συνοδίᾳ κινήσεων εὐρύθμων τὸν ἔρωτα καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους. Πρὸς τοὺς εὐμούσους Σικελιώτας σπεύδει νὰ μεταδώσῃ τῆς ἀρμονικῆς τοῦ λύρας τὴν σαγήνην ὁ Λέσβιος ἐκεῖνος Ἀρίων, ὃν, π λ α ζ ὁ μ ε ν ο ν Σ ι κ ε λ ῶ ἐ ν ἰ π ὄ ν τ ω ἔσωσαν οἱ φίλοι τῆς ἀρμονίας δελφῖνες, ὅτε δόλιοι συμπλωτῆρες, ἐποφθαλμιῶντες εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ἀλιπλόου γλαφυρᾶς νηὸς εἰς τὰ κύματα τῆς ἀλιπορφύρου θαλάσσης. Εἰς τὴν Σικελίαν ἔδραμεν, ἐξωσθεῖσα ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν, ἡ Λεσβία μοῦσα, ἡ Σαπφώ, νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς ἐρωτικούς της πόνους.

Γλυκεῖα μητέρα δὲν μπορῶ ἔστον ἀργαλειὸ νὰ κάτσω·

ἐκεῖός ὁ νεῖός μ' ἐδάμασε καὶ ὁ ἔριος τὸ νοῦ μου ἐπῆρε.

Ὡς δευτέραν αὐτῶν πατρίδα ἐθεώρουν τὴν ἐλληνικωτάτην Σικελίαν, σπεύδοντες πρὸς τοὺς φιλοπροόδους Σικελιώτας καὶ τοὺς φιλομούσους αὐτῶν τυράννους οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Ἡ Ἰμέρα, τὸ Ταυρομένιον, ὁ Ἀκράγας, ἀντήγησαν ἐκ τῶν μεγάλων διδασμάτων τοῦ Πυθαγόρου ἐκτὸς τῶν πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐν Σικελίᾳ, μετὰ τὴν μεγάλην νίκην τῆς Ἰμέρας, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἐν τῇ ἐντεσθεν Ἑλλάδι μαχῶν κατὰ τῶν Περσῶν, ἀντήγησα τῆσιμα τοῦ μεγάλου ψάλτου τῶν ἐθνικῶν νικῶν, τοῦ Σιμωνίδου. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰέρωνος διέτριψεν ὁ γλυκὺς Βακχυλίδης καὶ ὁ μέγιστος τῶν λυρικῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Πίνδαρος, ὁ ὑμνήσας τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκας τοῦ μεγάλου τυράννου καὶ τὰς μεγαλοπόλεις Συρακούσας, τὸ τέμενος τοῦ βαθυπολέμου Ἄρεως, τὰς δαιμονίας τροφὰς σιδηροχαρμῶν ἵππων. Ἐν Συρακούσαις ἐξενίσθη ὁ Αἰσχύλος, ὁ μέγας τραγωδός, ὁ πυργώσας ῥήματα σεμνά, ἐκεῖ κτίζοντος τοῦ Ἰέρωνος νέαν πόλιν, τὴν Αἴτναν, ἔγραψε τὰς Αἰτναίας, οἰωνιζόμενος βίον ἀγαθὸν τοῖς συνοικίζουσι τὴν πόλιν· τὸ θέατρον τῆς πόλεως ταύτης πιστεύεται, ὅτι ἔκρινεν ὁ δαιμόνιος ποιητὴς ἄξιον ἢ ἀντιχίστη ἐκ τῶν πρώτων ἐπευφημιῶν ἐπὶ τοῖς Πέρσαις, τῷ δράματι ἐκείνῳ, δι' οὗ ἐθαυματοῦτο ἡ μεγαλοπραγία τῆς ἐθνικῆς νίκης ἐναντίον τοῦ Ἀσιανοῦ βαρβάρου. Τέλος ἐν τοῖς πυρεφόροις ἀγροῖς τῆς Γέλας ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου Μαρσίουμαχου καὶ τραγωδοῦ. Ἀπὸ τῶν σικελικῶν Μεγάρων μετεφύτευσε πρῶτος τὴν κωμωδίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Σουσαρίων πολὺ πρὶν ἢ αἱ Μοῦσαι, θέλουσαι γὰρ εὐρωσι τέμενος ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται εὖρον τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους. Τὴν Σικελίαν ἐδόξασε διὰ τῶν φιλοσοφημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν κωμωδιῶν ὁ Ἐπίχαρμος. Τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰέρωνος ἐτίμησε φιλόσοφος οἷος ὁ Ξενοφάνης. Καὶ ὁ Πλάτων ἀνέβη εἰς τὴν Αἴτναν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Λιονυσίου. Τῆς Σικελίας εἶνε τέλος τέχνα δύο τῶν γνωστοτάτων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, Τίμιος ὁ Ταυρομενίτης καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.

Εἰς δὲ ἀδάμας τοῦ ἐλληνικοῦ ἐκείνου στίμματος, μετὰ τὸ ὅποιον

εἶχε στέψει ἡ Ἑλλάς τὸ μέτωπον τῆς ὥρας αὐτῆς θυγατρός, τῆς Σικελίας, ἦτο καὶ ἡ Μεσσήνη. Οἱ Ἕλληνες οἱ καταλαβόντες καὶ εἰς ἐπίζηλον ἀνυψώσαντες ἀκμὴν τὰς κυριωτάτας τῶν θέσεων τῆς Σικελίας δὲν ἠδύναντο ν' ἀμελήσωσι τῶν εὐφόρων γαιῶν, τῆς ἐπικαίρου θέσεως, τοῦ βαθέος καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ ἀρχαία τῶν ἐπιχωρίων Σικελῶν πόλις, ἣτις ὠνομάζετο Ζάγκλη. Ἡδὴ τῷ 732 π.Χ. Ἕλληνες ἐκ τῆς παρὰ τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως Κύμης μετὰ Χαλκιδέων καὶ ἄλλων κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ ἤρξαντο ἤδη ἔνωρις παραγκωνίζοντες τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ μεταβάλλοντες τὴν πόλιν εἰς ἐλληνικὴν. Ἄλλ' ἔτι ἐλληνικώτερος ἀνεδείχθη τῆς πόλεως ὁ χαρακτήρ, ὅτε προσέδραμον εἰς αὐτὴν νέοι ἔποικοι ἐκ Σάμου καὶ Μιλήτου μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Ἄλλ' ἡ ἐγκατάστασις αὕτη ἐν Ζάγκλῃ Ἑλλήνων προσφύγων δικωζομένων ἐκ τῆς δουλείας δὲν εἶνε ἡ μόνη. Ὑπῆρχε πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν δυναστευομένων Ἑλλήνων ἐλληνικὴ χώρα, ἣτις γενναίως πολεμήσασα ἐπὶ μακρὸν ἐναντίον κατακτητῶν ὁμοφύλων εἶχεν ἀποβάλλει τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ κατακτηταὶ ἦσαν οἱ Σπαρτιάται, οἱ ἠττημένοι ἦσαν οἱ Μεσσήνιοι. Μάτην ἐπαναστατίσαντες ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ οἱ δεδουλωμένοι παρὰ τὰς ἀριστείας τοῦ γενναίου Ἀριστομένους ἠττήθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἐνθαρρυνομένης ὑπὸ τῶν ἐμβατηρίων τοῦ Ἰυρταίου. Ἄλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἠττημένων δὲν ἠθέλησαν νὰ μεταβληθῶσιν εἰς εἴλωτας τοῦ νικητοῦ, καί, λαβόντες τὴν βακτηρίαν τοῦ πλάνητος, ἐτράπησαν εἰς χώρας ξένας. Τούτων πολλοὶ κατέφυγον ἀπέναντι τῆς Ζάγκλης εἰς τὸ Ῥήγιον, εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ ἀρχαίου Βρεττίου, τῆς σημερινῆς Καλαβρίας. Ἠκολούθουν τὴν αὐτὴν ἐκείνην ὁδὸν καὶ ἐτρέποντο ἐξόριστοι εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην πόλιν, ἣν εἶχον ἀναδείξει ἐλληνικὴν ὁμόφυλοι αὐτῶν φυγάδες ἐκ τῶν χρόνων τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου.

Ἐκεῖ, διασώζοντες τὰς ἀναμνήσεις τῆς δεδουλωμένης πατρίδος, οἱ Μεσσήνιοι τοῦ Ῥηγίου ἤγαγον τὴν πόλιν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἤρχον τῆς πόλεως, ἣτις συμμετέσχεν ὅλης ἐκείνης τῆς παιδεύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις διέκρινε τὴν Μεγάλῃν Ἑλλάδα. Μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥηγίου συνδέεται, ὡς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐλ-

ληνικῶν πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἔληξε ἡ κοινωτική καὶ πολιτική ἀναγέννησις ἢ προελθούσα ἐκ τῶν φιλοσοφημάτων τοῦ Πυθαγόρου· γέννημα δὲ τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ποιητὴς Ἰβύκος, ὁ τιμήσας τὴν αὐλήν τοῦ Πολυκράτους ἐν Σάμῳ, περὶ οὗ ἐφέρετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ ὠραῖος μῦθος, ὅτι φονευθέντα παρὰ τὴν Κόρινθον ὑπὸ ληστῶν ἐξεδίχθησαν οἱ μόνοι μάρτυρες τοῦ φόνου, οἱ ὑπεριπτάμενοι γέραναι, οὓς ἰδόντες οἱ φονεῖς διερχομένους ὑπὲρ τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐκάθηντο ἀμέριμνοι, ἐπροδύθησαν ἐκ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς ἀφρηθίας ταραχῆς. Εἶνε δὲ τούτο, ὡς γνωστόν, τὸ θέμα τοῦ ὠραίου ποιήματος τοῦ Schiller: «Οἱ γέραναι τοῦ Ἰβύκου».

Ἰσχυσαν δ' ἐν Ῥηγίῳ ἐπὶ τοσοῦτον οἱ φυγάδες Μεσσηνιοί, ὥστ' ἐπὶ μακρὸν Μεσσηνίος ἦτο τῆς πόλεως ὁ ἄρχων. Τοιοῦτος δ' ἦτο καὶ ὁ ἐκ Μεσσηνίων ἔλκων τὸ γένος τύραννος Ἀναξίλας, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἐν Ζάγκλῃ ἐγκαταστήσας τοὺς Ἴωνας ἐκ Μιλῆτου καὶ Σάμου πρόσφυγας. Ἀλλὰ καὶ Μεσσηνίους αὐτόχρομα ἐκ τῶν ἐν Ῥηγίῳ ἐγκατέστησεν ἔπειτα μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀναξίλας ἐν Ζάγκλῃ καί, δι' αὐτῶν ἐνισχυθεὶς, κατέλαβε τὴν πόλιν αὐτὸς τῷ 476 π. Χ. μετονομάσας αὐτὴν Μεσσηνίαν.

Τὸ νέον ὄνομα τῆς Ζάγκλης ἐνθύμιζε τοὺς μακροὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας τῆς δεδουλωμένης πατρῆς Μεσσηνίας. Οἱ ἀπόγονοι δὲν ἐλιγμόνουν τοὺς πατέρας, οἱ ξενιτευμένοι, καὶ ἐγκαθιδρυόμενοι ἀκόμη εὐτυχεῖς καὶ ἰσχυροὶ ἐν μέσῳ ἐλευθέρων ἄλλων Ἑλλήνων τῆς εὐδαίμονος Σικελίας, ἔφερον ἀκόμη ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ἀνάμνησιν τῆς μακρυνῆς ὑποταχοῦς πατρίδος καὶ εἰς τὰ χεῖλη αὐτῶν τὸ γλυκὺ τῆς ὄνομα ὅπερ ἔδωκαν εἰς τὴν νέαν αὐτῶν ἐλευθέραν φωνεάν.

Κατὰ δὲ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν πρὸς συντήρησιν τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι ἐπέδειξαν τὸν αὐτὸν ἐκείνον ἥρωισμόν, ὃν εἶχον διατρανώσει οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ὑπὲρ τῆς πεφιλημένης Μεσσηνίας, ἀλλὰ καὶ ὑπέστησαν ἀναλόγους ἀτυχίας.

Διὰ τοῦτο ἐν τῇ πολυκυδίῳ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἱστορίᾳ τῆς Μεσσηνίας βλέπομεν αὐτὴν δις κυριευομένην ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων. Καὶ τὴν μὲν πρώτην φοράν ἀνακτίζει τὴν πόλιν ὁ τύραν-

κος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος ὁ Α' ὡς προπύργιον ἐναντίον τῆς Καρχηδόνας, τὴν δὲ δευτέραν ἀπαλλάσσει αὐτὴν τῶν καρχηδονικῶν δεσμῶν Τιμολέων ὁ Κορίνθιος. Ἐν μέσῳ τοιοῦτου ἀνταγωνισμοῦ πρὸς τὸν ἐν Σικελίᾳ ἐθνικὸν ἐχθρὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸν Καρχηδόνιον, δὲν εἶνε ἄπορον πῶς ἡ Μεσσήνη γίνεταί μοιραίως μία τῶν κυριωτάτων ἀφορμῶν τοῦ πρώτου μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Καρχηδονίων πολέμου καὶ ὑπέστη ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ μία τῶν πρώτων ἑλληνίδων πόλεων τῆς Σικελίας τὴν ἐδύνην νὰ ἴδῃ ἐαυτὴν περιπίπτουσαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες καὶ ἐκράτησαν αὐτῆς ἔκτοτε.

Ἄλλὰ δὲν συνδέεται μόνον ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς Μεσσηνίας καὶ τοῦ Ῥηγίου πρὸς τὸν ἑλληνισμόν. Κοινὰς ἔχουσι πολλαχῶς τὰς τύχας καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Μακρὰ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ἡ σχέσις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν, κοινὸς δ' ἔχουσι τὸ Βυζάντιον καὶ αἱ Ἰταλικάι αὗται γῶραι τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν, οἵτινες καὶ γίνονται κύριοι ἀμφοτέρω καὶ τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Μεσσηνίας, ἀνδρείως ἀγωνιζομένων ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλ' ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν σταυροφοριῶν ἀνέρχεται καὶ πάλιν ἡ Μεσσηνία εἰς νέαν ἀκμὴν, καὶ ἦν δὲν ἀναστέλλουσι οὔτε αἱ ἐμφύλια κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος διαμάχαι τῶν εὐπατριδῶν πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς αἱ ἀναγκάζουσαι τοὺς Μεσσηνίους νὰ ὑποταχῶσι τῷ 1675 εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον ΙΔ' οὔτε ἄλλα ἐκ τῶν περιπετειωδῶν τυχῶν τῶν μέσων καὶ τῶν νέων χρόνων δεινά.

Τῶν κατακτητῶν ἡ ὁρμὴ καὶ τῶν πολέμων ἡ μανία, τῶν στάσεων αἱ συμφοραὶ καὶ τῶν ἐπιδημιῶν αἱ καταστροφαὶ δὲν ἴσχυσαν νὰ καταβάλωσι τὴν πόλιν. Τεσσαράκοντα χιλιάδες τάρων ἀνεώχθησαν τῷ 1740 ὑπὸ φεβροῦ λοίμου, δεκαεξακισχίλιοι δ' ὑπῆρξαν οἱ ὑπὸ τῆς χολέρας τῷ 1854 θανόντες. Ἄλλ' ὁ μέγας ἐχθρὸς ἐκρύπτετο εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Ἡ ἡμίσεια πόλις κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1743. Τὰς βάρειας πληγὰς ἐπόυλωσεν ἐν τούτοις ὁ χρόνος καὶ ἡ Μεσσηνία ἤικμασε καὶ πάλιν ἀνθηρὰ καὶ ὡραία, διότι «τὸ χάσμα π' ἀνοίξε ὁ σεισμὸς εὐθύς ἐγέμισε

ἄνθη» κατὰ τὸν ποιητὴν. Αὐτὰ τὰ ἄνθη εἶδον ὠραία καὶ εὐώδη, προσορμιζόμενος εἰς τὴν πόλιν πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν, ἔτε εἶδον αὐτὴν ὡς ἄλλην νύμφην λευκὴν καὶ ὠραίαν, ἀπλουμένην νωχελῶς παρὰ τὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ καταστένου τῆς τοῦ μαγικοῦ.

Ἐποῖαν θὰ μοι δείξετε τώρα τὴν ὠραίαν νύμφην; Ποῦ ἔκειτο ἡ Μεσσηνία; Ποῦ εἶπε τὸ Ρήγιον; Τὰ γαλανὰ νερὰ ἠγριώθησαν καὶ οἱ τυφῶνες ἀνεμόχλευσαν τοῦ πόντου τοὺς βυθοὺς καὶ συνέσφιγξαν τὰς δεξιὰς εἰς πυγμὴν θανάτου ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυδδις, καὶ ἡ θάλασσα ὠρθώθη εἰς ἐλέπολιν συντριβῆς, καὶ αἱ οἰκίαι ἀνετράπησαν καὶ τὰ μέγαρα κατέπεσαν καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἠρειπώθησαν καὶ ἡ ἡμέρα μετεβλήθη εἰς νύκτα καὶ αἱ φλόγες συνησπίσθησαν πρὸς τὰ ὕδατα καὶ ἡ χαρμοσύνη μετεβλήθη εἰς οἰμωγὰς καὶ κοπετοὺς καὶ δάκρυα καὶ τὴν ζωὴν διεδέχθη ὁ θάνατος καὶ ἡ νεκρώσιμος σιγὴ ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ κοιλάδι Ἰωσαφὰτ τὰ τᾶσματα τῶν ἀρχαίων Σειρήνων ἐξετραχύνθησαν εἰς καγχασμούς.

Ὁ σεισμὸς διέγραψεν ἀπὸ τοῦ χάρτου πόλεις καὶ χωρία καὶ συνεκλόνησεν ἐκ δάθρων τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὸ Ρήγιον. Ἀλλὰ συνεκλόνησεν μετ' αὐτῶν καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἰταλῶν συμπάντων καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου. Ἡ φιλάνθρωπία ἔσπευσε νὰ παλαίσῃ πρὸς τὸν θάνατον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς δδύνης.

Ἐν τοῖς πρώτοις ἔδραμε παρήγορος, μειλίχιος, μὲ τὸ δάκρυ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν τεθλιμμένην ἠγεμῶν καὶ πατέρων τῶν ζώντων ὁμοῦ καὶ τῶν νεκρῶν ὁ Σαβαυδὸς Βασιλεὺς, νὰ θρηνήσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς προσφιλοῦς θυγατρὸς τῆς πατρῆου Ἰταλίας, τῆς νεκρωθείσης ἐξαπίνης ὑπὸ τοῦ πρωϊνοῦ τυφῶνος, νὰ κλίνη γόνυ καὶ νὰ καύσῃ θυμιάμα πρὸ τῶν παθόντων τέκνων, νὰ ἐνσπεύρῃ παραμυθίαν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν του χειλέων εἰς τοὺς ἀπορφανισθέντας, νὰ χύσῃ βάλσαμον εἰς τὰ μέλη τὰ τετρωμένα, νὰ δώσῃ ἄρτον καὶ ὄβολον πλούσιον ἀπὸ τοῦ κορβανᾶ του εἰς τοὺς ἀφηνιδίως μεταστάντας εἰς πενίαν καὶ πείναν.

Καὶ εἰς τὸ πλευρόν του ἐφάνη, μετ' αὐτοῦ καταβᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων, εἰς τὴν ἄλλοτε γῆν τῆς ἐπαγγελίας, κοιλάδα τώρα ὄδυρμῶν καὶ πόνου νέα Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, ἡ

ῥήγισσα ἢ μεγαλόφθαλμος ἀπὸ τὰ Μαῦρα βουνὰ μελανείμων ἀδελφή τοῦ ἐλέους, παραμυθία τῶν ὀρφανῶν, νοσοκόμος τῶν τραυματιῶν, ἀρτοδότειρα τῶν λιμοκτονούντων. Καὶ μετεβλήθησαν εἰς μαργαρίτας, μαργαρίτας παρηγορίας, ὡς τὰ δάκρυα τῆς βασιλοπούλας τοῦ παραμυθιοῦ, τὰ δάκρυα τῆς ἀνάσσης τῆς φιλανθρωπίας.

Εἰς τὸν πλούσιον βασιλικὸν τῆς δίσκου, ὃν πλουτίζουσιν αἱ δωρεαὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, καταθέτει ἡ Ἑλλάς, ἀδελφή τῆς Ἰταλίας, ἑλίγα κέρματα συντροφευμένα μὲ βαρυστάλακτον Πανελληνίου δάκρυ ἐπὶ τῇ καταστροφῇ πόλεων συνδεομένων διὰ τῶν αἰῶνων μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ μίαν εὐχὴν ἐγκάρδιον ἀπευθύνει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς τὴν φίλην χώραν, ἐν ἣ ὁ Φώσκολος ἔψαλε τοὺς Τάφους· νὰ ἴδῃ ὁ Ἰταλικὸς λαὸς ταχέως πραγματοποιέμενον τὸν στίχον τοῦ ἀοιδοῦ, τοῦ ἔχοντος τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Φώσκολος γενέτειραν, τὴν Ζάκυνθον:

«Τὸ χάσμα π' ἀνοιξε ὁ σεισμὸς εὐθύς
ἐγένεσε ἄνθη...»